

GEWONE ZITTING 2019-2020

11 FEBRUARI 2020

BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK PARLEMENT

VOORSTEL VAN BIJZONDERE
ORDONNANTIE

tot wijziging van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen en tot invoering van de verplichting van een systematische alternerende vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezing van de leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement

(ingediend door mevrouw Nadia EL YOUSFI (F), de heren Emmanuel DE BOCK (F), John PITSEYS (F), mevrouw Viviane TEITELBAUM (F), mevrouw Véronique LEFRANCQ (F), de heren Juan BENJUMEA MORENO (N), Guy VANHENGEL (N), mevrouw Els ROCHETTE (N), mevrouw Bianca DEBAETS (N) en de heer Pepijn KENNIS (N))

Toelichting

In 1948 kregen vrouwen stemrecht, een laattijdige opvulling van een leemte in de ontwikkeling van de democratie in ons land. Deze nieuwe gelijkheid bleef echter enkele decennia beperkt tot de bepaling van het kiezerskorps. Het aantal vrouwen dat zitting had in de democratische fora was nog steeds veel kleiner dan het aantal mannen.

Het bereiken van een gelijke vertegenwoordiging is echter niet alleen een fundamenteel onderdeel van de gelijkheid van vrouwen en mannen, maar ook een factor die de aard en de kwaliteit van de beraadslagingen beïnvloedt, aangezien vele studies aantonen dat het op de agenda zetten van ongelijkheid en discriminatie nauw samenhangt met de vertegenwoordiging van degenen die erdoor worden getroffen. De geleidelijke komst van vrouwen naar de plaatsen van de macht, zowel in de openbare als in de particuliere sector, kan andere beleidskwesties en andere manieren om deze aan te pakken met zich meebrengen.

SESSION ORDINAIRE 2019-2020

11 FÉVRIER 2020

PARLEMENT DE LA RÉGION
DE BRUXELLES-CAPITALE

PROPOSITION D'ORDONNANCE
SPÉCIALE

modifiant la loi spéciale du 12 janvier 1989 relative aux institutions bruxelloises et visant à instaurer l'obligation d'alterner systématiquement le sexe des candidats sur les listes pour l'élection des membres du Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale

(déposée par Mme Nadia EL YOUSFI (F), MM. Emmanuel DE BOCK (F), John PITSEYS (F), Mmes Viviane TEITELBAUM (F), Véronique LEFRANCQ (F), MM. Juan BENJUMEA MORENO (N), Guy VANHENGEL (N), Mmes Els ROCHETTE (N), Bianca DEBAETS (N) et M. Pepijn KENNIS (N))

Développements

Le droit de vote des femmes, concédé en 1948, est venu combler tardivement un gouffre dans le développement de la démocratie dans notre pays. Pendant plusieurs décennies, cette nouvelle égalité s'est pourtant limitée à la définition du corps électoral. Les femmes étaient encore beaucoup moins nombreuses que les hommes à siéger dans les enceintes démocratiques.

Or, l'atteinte d'une représentation paritaire constitue non seulement une composante fondamentale de l'égalité entre les femmes et les hommes, mais aussi un facteur affectant la nature et la qualité des délibérations puisque, comme en attestent de nombreuses études, la mise à l'agenda des inégalités et des discriminations est intimement liée à la représentation des personnes concernées par celles-ci. L'arrivée progressive des femmes dans les lieux de pouvoir, tant publics que privés, apporte peut-être avec elle d'autres enjeux politiques et d'autres manières de les aborder.

Het aandeel vrouwelijke verkozenen in de verschillende parlementen van het land is in de afgelopen vijftien jaar in sommige gevallen aanzienlijk toegenomen. Het Brussels Hoofdstedelijk Parlement is van oudsher een van de meest paritaire assemblees in België.

In vergelijking met de verkiezingen van 25 mei 2014 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Parlement bij de verkiezingen van 26 mei 2019 het aandeel vrouwen onder zijn leden zien toenemen. De vertegenwoordiging van vrouwen is gestegen van 36 naar 39 van de 89 gekozen leden, te weten van 40,45 % naar 43,80 % van de assemblee. Er is echter een onevenwicht tussen het Franstalige en het Nederlandstalige college, met respectievelijk 33 verkozenen op 72, een aandeel van 45,80 % en 6 verkozenen op 17, een aandeel van 35,30 %.

In de Franstalige en Nederlandstalige colleges samen is het aandeel in 2019 gelijk aan dat van 2009, maar het blijft onder het record bereikt bij de verkiezingen van 2004, toen het Brussels Hoofdstedelijk Parlement voor 46,07 % uit vrouwen bestond¹.

In deze context hebben de vervangingen die voor en tijdens de installatie van het Parlement plaatsvonden, het aandeel van de mannen en vrouwen in het Brussels Parlement verder gewijzigd. Rekening houdend met de vervanging van de vier verkozenen die hun mandaat hebben opgegeven en met de vervanging van leden die verhinderd waren door de uitoefening van hun functie binnen een regering, ziet men een toename van het aantal vrouwen dat zitting heeft, en wordt de verhouding tussen vrouwen en mannen in de assemblee 47,2 %.

Deze proporties zijn deels te danken aan het bestaan van verschillende wettelijke bepalingen die gelijke vertegenwoordiging bevorderen. Sinds 2004 schrijft de wet voor dat de kandidatenlijsten een gelijk aantal mannen en vrouwen moeten bevatten (of, bij een oneven totaal aantal kandidaten, dat het verschil niet meer dan één mag zijn). Bovendien schrijft de wet voor dat de eerste twee kandidaten van een verschillend geslacht moeten zijn.

Ondanks de bestaande regelingen moet echter worden opgemerkt dat niet alleen de pariteit in representatieve vergaderingen in de strikte zin nog niet is bereikt, maar dat deze ook niet noodzakelijkerwijs gewaarborgd is voor de toekomst. De waargenomen vooruitgang is namelijk grotendeels gebaseerd op het engagement van bepaalde politieke formaties om lijsten te presenteren met een alternerende vertegenwoordiging van mannen en vrouwen.

¹ http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/bru/seat/seat_BRR21004.html.

La proportion de femmes élues dans les différents parlements du pays a crû parfois significativement depuis une quinzaine d'années. Le Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale est traditionnellement une des assemblees les plus paritaires de Belgique.

En comparaison avec le scrutin du 25 mai 2014, le Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale a vu la proportion de femmes parmi ses membres progresser lors des élections du 26 mai 2019. La représentation féminine est ainsi passée de 36 à 39 élues sur 89, soit de 40,45 % à 43,80 % de l'assemblée. On observe toutefois un déséquilibre entre le collège francophone et le collègue néerlandophone, avec respectivement 33 élues sur 72 assurant une proportion de 45,80 %, et 6 élues sur 17 représentant une proportion de 35,30 %.

Collèges francophone et néerlandophone confondus, la proportion de 2019 égale celle de 2009, mais reste inférieure au record établi lors du scrutin de 2004, à l'issue duquel le Parlement de la Région de Bruxelles-Capitale était composé de 46,07 % de femmes¹.

Dans ce cadre, les remplacements qui ont eu lieu avant et lors de l'installation du Parlement ont encore modifié la proportion d'hommes et de femmes siégeant au Parlement bruxellois. Si on tient compte du remplacement des 4 élu·e·s qui ont renoncé à leur mandat ainsi que du remplacement des député·e·s empêchés par l'exercice de leur fonction au sein d'un gouvernement, on constate une augmentation du nombre de femmes siégeant, établissant le rapport femmes/hommes dans l'assemblée à 47,2 %.

Ces proportions trouvent en partie leur cause dans l'existence de divers dispositifs légaux encourageant une représentation paritaire. Depuis 2004, la loi impose que les listes de candidats comprennent un nombre égal d'hommes et de femmes (ou, dans le cas d'un nombre total de candidats impair, que l'écart ne soit pas de plus d'une unité). La loi impose en outre que les deux premiers candidats soient de sexe différent.

En dépit des dispositifs existants, il faut toutefois constater que non seulement la parité dans les assemblees représentatives n'est pas encore atteinte au sens strict, mais aussi qu'elle n'est pas forcément assurée pour le futur. En effet, les progrès observés reposent largement sur l'engagement de certaines formations politiques à présenter des listes alternées en fonction des sexes des candidats.

¹ http://elections2014.belgium.be/fr/bru/seat/seat_BRR21004.html.

In een *Courrier hebdomadaire* met een studie van de factoren die bepalend zijn voor het aandeel vrouwelijke verkozenen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018, vermeldt het CRISP als belangrijkste bepalende factoren voor het aantal gekozen vrouwen enerzijds de mate van zichtbaarheid die de politieke partijen hebben gegeven aan vrouwen op de kandidatenlijsten (door ze al dan niet op de enkele strategische plaatsen te plaatsen), en anderzijds de keuzes die het kiezerskorps zelf heeft gemaakt. In dit geval gaven de partijen de voorkeur aan mannen op de kandidatenlijsten en versterkten de kiezers deze trend².

De geschiedenis is trouwens niet lineair als het gaat om sociale vooruitgang in het algemeen en de status van de vrouw in het bijzonder. De laatste jaren is bijvoorbeeld de toegang tot anticonceptiemiddelen en abortus in de Verenigde Staten en sommige landen in het oosten van de Europese Unie aanzienlijk afgenomen. Tegelijkertijd toont de opkomst van bepaalde populistische, openlijk xenofobische en vrouwonvriendelijke politieke krachten hier en daar aan dat de rechten van de vrouw nooit volledig verworven zullen zijn.

Goede proactieve praktijken hebben dus hun grenzen. Bijgevolg willen de opstellers van dit voorstel van ordonnantie de verplichting van een alternerende vertegenwoordiging van mannen en vrouwen invoeren, waarvan het niet-naleven zou leiden tot de nietigheid van de lijst. Deze regel zou ongetwijfeld de representativiteit en de zichtbaarheid van vrouwelijke kandidaten waarborgen voor de toekomst.

De enige mogelijke afwijking van de verplichte alternantie betreft de 2de en 3de plaats. Daarbij is het de bedoeling de politieke partijen iets meer flexibiliteit te bieden in de volgorde van de kandidaten op de meest strategische plaatsen op hun lijst, zonder dat zij op enige wijze de zichtbaarheid of de verkiezing van kandidaten van een bepaald geslacht ten onrechte kunnen bevoordelen ten opzichte van de strikte toepassing van de rits.

Deze ordonnantie zal gepreciseerd moeten worden op het vlak van het recht van de personen om zelf hun gender te bepalen indien zij zichzelf niet als behorend tot het mannelijke of het vrouwelijke gender beschouwen. In ons land is het recht op geslachtsverandering erkend, maar wij mogen niet uit het oog verliezen dat ongeveer 5 % van de bevolking transgender (3 %) of intersekse (1,7 %) is en zich dus niet beschouwt als behorend tot het mannelijke of het vrouwelijke gender. Deze ordonnantie zal dus moeten evolueren in geval van een wijziging van het federale wettelijke kader met de erkenning van het niet-binaire karakter naast het mannelijke en het vrouwelijke gender.

2 C. Istasse, D. Van Den Abbeel, « Les facteurs déterminant la proportion de femmes parmi les élus. L'exemple du scrutin local du 14 octobre 2018 », *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2019/5-6, (n° 2410-2411).

Dans un *Courrier hebdomadaire* étudiant les facteurs déterminant la proportion de femmes parmi les élus lors du scrutin communal du 14 octobre 2018, le CRISP note que « les principaux facteurs ayant déterminé la proportion de femmes élues sont, d'une part, le degré de visibilité que les partis politiques ont accordé aux femmes sur les listes de candidats (en les plaçant ou non aux quelques places stratégiques) et, d'autre part, les choix qui ont été posés par le corps électoral lui-même. En l'occurrence, les partis ont favorisé les hommes sur les listes de candidats et les électeurs ont renforcé cette tendance. »².

Au demeurant, l'histoire n'est pas linéaire lorsqu'il s'agit des progrès sociaux en général, et de la condition des femmes en particulier. On a ainsi pu déplorer, ces dernières années, des régressions significatives dans les domaines de l'accès aux moyens contraceptifs ou à l'avortement, par exemple aux États-Unis ou dans certains pays de l'est de l'Union européenne. Parallèlement, la montée en puissance, ici et là, de certaines forces politiques populistes ouvertement xénophobes et misogynes démontre que les droits des femmes ne seront jamais totalement acquis.

Les bonnes pratiques volontaristes ont donc leurs limites. Par conséquent, les auteur·e·s de la présente proposition d'ordonnance souhaitent mettre en place une règle d'alternance obligatoire entre candidat·e·s, en fonction de leur sexe, dont la violation entraînerait la nullité de la liste. Cette règle assurerait indéniablement la représentativité et la visibilité des candidates pour le futur.

La seule dérogation possible à l'alternance obligatoire concernera les 2ème et 3ème places. Elle est calibrée pour offrir aux partis politiques un peu plus de flexibilité quant à l'ordre des candidat·e·s aux places les plus stratégiques de leur liste, sans pour autant leur permettre, de quelque manière que ce soit, de favoriser indûment la visibilité ou l'élection de candidat·e·s d'un sexe déterminé, par comparaison avec l'application stricte de la tirette.

La présente ordonnance est appelée à être précisée en ce qui concerne le droit à l'autodétermination de leur genre pour les personnes qui ne se définissent ni du genre masculin, ni du genre féminin. En effet, si dans notre pays, le droit au changement de sexe est déjà reconnu, nous ne devons pas perdre de vue qu'environ 5 % de la population est transgenre (3 %) ou intersexe (1,7 %) et ne se considère dès lors pas comme appartenant au genre féminin ou masculin. La présente ordonnance sera dès lors appelée à évoluer en cas de modification du cadre juridique fédéral impliquant la reconnaissance de la non-binarité à côté des genres masculin et féminin.

2 C. Istasse, D. Van Den Abbeel, « Les facteurs déterminant la proportion de femmes parmi les élus. L'exemple du scrutin local du 14 octobre 2018 », *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2019/5-6, (n° 2410-2411).

Commentaar bij de artikelen

Artikel 1

Dit artikel behoeft geen commentaar.

Artikel 2

Dit artikel strekt tot invoering van de verplichting van een gelijke en alternerende vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten bij de gewestraadverkiezingen die georganiseerd worden in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad.

Artikel 3

Dit artikel strekt tot de intrekking van een bepaling die overbodig wordt door artikel 2 van deze ordonnantie.

Artikel 4

Dit artikel behoeft geen commentaar.

Commentaire des articles

Article 1er

Cet article n'appelle aucun commentaire.

Article 2

Cet article vise à instaurer l'obligation d'une présence égale et alternée entre les femmes et les hommes sur les listes de candidatures aux élections régionales organisées en Région bilingue de Bruxelles-Capitale.

Article 3

Cet article vise à abroger une disposition rendue superflue par l'article 2 de la présente ordonnance.

Article 4

Cet article n'appelle aucun commentaire.

Nadia EL YOUSFI (F)
Emmanuel DE BOCK (F)
John PITSEYS (F)
Viviane TEITELBAUM (F)
Véronique LEFRANCQ (F)
Juan BENJUMEA-MORENO (N)
Guy VANHENGEL (N)
Els ROCHETTE (N)
Bianca DEBAETS (N)
Pepijn KENNIS (N)

**VOORSTEL VAN BIJZONDERE
ORDONNANTIE**

**tot wijziging van de bijzondere wet
van 12 januari 1989 met betrekking tot de
Brusselse instellingen en tot invoering van
de verplichting van een systematische
alternerende vertegenwoordiging van
mannen en vrouwen op de
kandidatenlijsten voor de verkiezing van de
leden van het Brussels Hoofdstedelijk
Parlement**

Artikel 1

Deze bijzondere ordonnantie regelt, met toepassing van de artikelen 39 en 118, § 2, van de Grondwet en van artikel 4 van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen, een aangelegenheid als bedoeld in artikel 16*bis* van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen.

Artikel 2

In § 1 van artikel 16*bis* van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen wordt het vierde lid vervangen als volgt :

« Op straffe van nietigheid van rechtswege moet elke kandidaat op elk van de lijsten van een ander geslacht zijn dan degene die hem voorafgaat en dan degene die na hem komt in de volgorde van de lijst. ».

Artikel 3

In § 1 van hetzelfde artikel wordt het vijfde lid geschrapt.

Artikel 4

Deze ordonnantie treedt in werking op de dag van de bekendmaking ervan in het *Belgisch Staatsblad*.

**PROPOSITION D'ORDONNANCE
SPÉCIALE**

**modifiant la loi spéciale
du 12 janvier 1989 relative
aux institutions bruxelloises et visant
à instaurer l'obligation d'alterner
systématiquement le sexe des candidats
sur les listes pour l'élection
des membres du Parlement
de la Région de Bruxelles-Capitale**

Article 1er

La présente ordonnance spéciale règle, en application des articles 39 et 118, § 2, de la Constitution et de l'article 4 de la loi spéciale du 12 janvier 1989 relative aux institutions bruxelloises, une matière visée à l'article 16*bis* de la loi spéciale du 12 janvier 1989 relative aux institutions bruxelloises.

Article 2

Au § 1er de l'article 16*bis* de la loi spéciale du 12 janvier 1989 relative aux institutions bruxelloises, l'alinéa 4 est remplacé comme suit :

« Sous peine de nullité de plein droit, sur chacune des listes, tout candidat doit être de sexe différent de celui qu'il suit et de celui qui le précède dans l'ordre de la liste. ».

Article 3

Au § 1er du même article, l'alinéa 5 est abrogé.

Article 4

La présente ordonnance entre en vigueur le jour de sa publication au *Moniteur belge*.

Nadia EL YOUSFI (F)
Emmanuel DE BOCK (F)
John PITSEYS (F)
Viviane TEITELBAUM (F)
Véronique LEFRANCQ (F)
Juan BENJUMEA-MORENO (N)
Guy VANHENGEL (N)
Els ROCHETTE (N)
Bianca DEBAETS (N)
Pepijn KENNIS (N)